

6. Луців В. Від Бистриці до Темзи: Спогади, документи, публікації, листи. – Львів: Дивоцвіт, 1999.
7. Маланюк Іра. Голос серця. Автобіографія. – Львів: Collegium musicum (Видавництво Львівського товариства ім. Ріхарда Вагнера), 2001.
8. Менцинський Модест: Спогади. Матеріали. Листування // Авт.-упоряд. М.Головащенко. – Київ: Рада, 1995.
9. Пісні, думи та романси з репертуару Йосипа Гошуляка. – Тернопіль: Джура, 1999.
10. Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи. – Детройт, США, 1976.

Violetta Dutchak

JOSYPH GOSHULJAK ART ACTIVITY IN THE DIASPORA BANDURA ART CONTEXT

The biography and main art achievements of the Yosyph Goshuljak, the well-known Ukrainian singer, who was born in west Podillja is considered in aspect of one's art contacts in diaspora with the bandura player's groups and solists (Kytasty H., Sharko B., Zadorozhny I. and others). The connected with traditional kobsar repertoire singer's art activity is analysed.

Ганна Карась

**МАРІЯ ДИТИНЯК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЗАХІДНОЇ ДАСПОРИ**

Стаття розкриває ретроспекцію творчої діяльності уродженки Західного Поділля Марії Дитиняк у контексті української музичної культури західної діаспори. Акцентується увага на таких гранях творчої особистості, як хоровий диригент, громадський діяч, музикознавець.

Українська музична культура західної діаспори, яка творилася впродовж ХХ ст., на теренах рідної землі була забороненою темою як для пізнання, так і для наукового вивчення. Відтворюючи правду про культурно-мистецькі процеси в еміграції, життя та творчість українських митців, їхню роль у справі збереження національної спадщини, дослідники повинні не лише відновлювати сторінки історії, але й розкривати процеси розуміння культурного простору у вигнанні. Все це сприятиме інтенсифікації процесу національного відродження української музичної культури в цілому.

Значну частину мистецької еміграції склали вихідці із західноукраїнських земель, у тому числі із Західного Поділля.

Яскравим представником культурно-мистецьких діячів у діаспорі є Марія Дитиняк – хоровий диригент, педагог, піаністка, музикознавець, громадський діяч, дійсний член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка (надалі – НТШ) у Західній Канаді.

Публікації про Марію Дитиняк допоки що є фрагментарними та недостатніми для розкриття її як творчої особистості. У нарисі історії хорової культури в діаспорі М.Бурбана наведено біографічну довідку про М.Дитиняк в основному як діячку хорового мистецтва та подані матеріали про діяльність хору «Дніпро» [1]. Є коротка згадка про неї в «Історії українців Канади» М.Марунчака [6]. Висвітлення окремих сторін діяльності М.Дитиняк подано у її власних статтях [3; 4], деякі відомості можна знайти у довідкових виданнях [5; 7]. Глибоке аналітичне висвітлення творчої особистості Марії Дитиняк ще попереду, а пропонується стаття є однією із перших спроб подати ретроспекцію її багатогранної творчої діяльності.

Суперечність, яка є між об'єктивно існуючою творчою особистістю і реальним станом наукового вивчення її внеску у розвиток української музичної культури зарубіжжя, визначають актуальність цього дослідження. Сучасний період розвитку української музичної культури західної діаспори актуалізує глибокі наукові дослідження цього процесу.

Марія Дитиняк є однією з яскравих представниць музичної культури зарубіжжя другої половини ХХ ст. Мету пропонованої розвідки складає ретроспективний огляд її творчої діяльності.

При написанні цієї статті були поставлені такі основні завдання, а саме: створити якомога повніше цілісний портрет творчої особистості Марії Дитиняк у контексті музичної культури західної діаспори та подати оцінку її здобутків, повернути в Україну ще одне маловідоме ім'я вірної дочки свого народу та усвідомити її значення в розвитку українського музичного мистецтва, для якого вона плідно працювала і утверджувала його за кордоном.

Дитиняк Марія народилася 7 січня 1932 р. у м.Чорткові, де здобула початкову музичну освіту, а свої музичні студії продовжувала у Ляндеку (Австрія) в класі фортепіано З.Маркович. Після Другої світової війни (в 1948 р.) вона емігрує до Канади, поселяється в Едмонтоні і представляє найбільш чисельну третю, повоєнну еміграцію українців, яка складалася в тому числі і з митців-музикантів, що мали професійну освіту. Такого роду митці привнесли не лише пошвавлення у життя української громади, яка існувала тут з кінця ХІХ ст., але своєю творчою діяльністю зробили вагомий внесок у розбудову загальноканадської та загальноукраїнської музичних культур.

Постать Марії Дитиняк виокремлюється у цьому процесі, оскільки її діяльність є багатогранною і репродуктивною. Вона студіює гру на фортепіано в Едмонтоні, закінчує Королівську музичну консерваторію («Rojal Konservatori of Muzik», клас фортепіано і теорії музики Edna Marie Hawkin, 1958) в Торонто, вивчає диригування під керівництвом Володимира Колесника на літніх семінарах диригентів (1978-1997).

Сповідуючи принцип професіоналізму, якому слідує все життя, М. Дитиняк разом з іншими українськими музикантами ініціює і створює в 1972 р. «Українське музичне товариство Альберти» [6, 401], яке поставило за мету об'єднати всі українські музичні сили для розвитку материкової музики, влаштовувати музичні імпрези, до програми яких входили твори українських композиторів, дбати про фахові рецензії, виховувати в української спільноти любов до національної культури та почуття пошани до неї серед слухачів. Це було перше такого роду об'єднання українських музичних сил, яке координувало діяльність мистецьких колективів і окремих виконавців, забезпечувало якісно новий рівень їх музичного виконавства. Марія Дитиняк повністю присвячує себе новоствореному товариству: спершу виконує обов'язки секретаря, а в 1979-1990 рр. очолює його.

Одним із перших видів діяльності товариства була організація концертів колядок і щедрівок за участю церковних, світських хорів, ансамблів, солістів, інструменталістів Едмонта. Члени товариства відкривали програми доповідями, які були пов'язані з Різдвом Христовим, його звичаями. Свої доповіді виголосила на них і Марія Дитиняк. Товариство влаштовувало концерти з нагоди різних роковин, на пошану українських поетів та композиторів, зокрема Т.Шевченка, композитора С.Яременка (1997) з нагоди його 85-ліття, а в 1984-1989 рр. вони переростають у серію під назвою «Спадщина». М.Дитиняк у складі спеціального комітету забезпечувала рекламу цих концертів в українській пресі та на радіо.

Наступним кроком товариства була організація фестивалів. Так, Фестиваль української пісні та поезії (1978, 1979) до конкурсних виступів запросив творчі колективи і окремих виконавців різних вікових груп у багатьох жанрах з Едмонта та інших міст і містечок Альберти.

Піклуючись про подальший розвиток українського хорового виконавства в Канаді, товариство в 1989 р. організувало першу всеканадську хорову конференцію «Українська хорова музика: сьогодні й завтра», в якій взяли участь диригенти, композитори, музикознавці, любителі хорового співу з різних міст Канади та Америки. Головним гостем-доповідачем на конференції була композитор Леся Дичко з Києва. М.Дитиняк також бере активну участь у конференції як організатор та доповідач.

З метою підвищення рівня хорової культури українських колективів діаспори, фахового рівня хорових диригентів, Українське музичне товариство Альберти з 1976 р. організує літні двотижневі семінари хорових диригентів, на які прибували учасники з Канади, Америки, Австралії, Аргентини. Таким чином, була продовжена справа видатного українського диригента Олександра Кошиця, який започаткував такі курси в Канаді в 40-х роках. Це був один із найвагоміших проектів това-

риства. За двадцять два роки діяльності семінарів у них взяло участь 211 учасників [3, 136]. Програма курсів не лише щорічно змінювала тематику, а й охоплювала різні аспекти диригування, хоронавства, психології, аранжування, вокального мистецтва, вироблення вокально-хорових навичок, методики роботи з хором, слухання музики, історії української музики та ін. Тут вивчалися твори різних жанрів (за роки існування семінару вивчено понад 200 творів) [3, 137]. Марія Дитиняк як викладач бере активну участь у проведенні цих семінарів, які якісно вплинули на піднесення рівня хорового мистецтва за межами України. Таким чином, вона була вихователем нової зміни хорових диригентів.

Марія Дитиняк проявила себе в діаспорі і як музикознавець, пропагандист української музики. Вона виголошує доповіді на різдвяних концертах (1976, 1987), на ювілейному концерті з нагоди 130-річчя класика української музики М.Лисенка (1972), на всеканадській хоровій конференції (1989), на засіданнях товариства («Звіт про музичний фестиваль в Саскатуні»; «Про оперну співачку Євгенію Мірошниченко»); пише статті до тижневика «Українські вісті», зокрема в 1972 р. до 130-річчя з дня народження Миколи Лисенка; як член НТШ узагальнює діяльність Українського музичного товариства Альберти та хору «Дніпро» у виданні Канадського НТШ «Західноканадський збірник» [3; 4], упорядкувала біо-бібліографічний довідник «Українські композитори» [2]. Протягом семи років вона викладала історію музики на курсах українознавства ім. І.Франка в Едмонтоні, сімнадцять років була коментатором української радіопрограми в Едмонтоні, яка пропагувала українську музику.

Великий внесок у розвиток української музичної культури західної діаспори зробила Марія Дитиняк як хоровий диригент. Першим кроком в осягненні вокально-хорового виконавства був жіночий вокальний ансамбль «Мережі» (Едмонтон), який вона заснувала в 1967 р. Ансамбль концертував у різних містах Альберти, в Саскатуні, Торонто (існував до 1982 р.). З 1976 р. вона є диригентом і мистецьким керівником чоловічого хору «Дніпро», який заснований Романом Солтикевичем у 1953 р. З 1971 р. при ньому організовується мішаний хор, а згодом і жіночий. М.Дитиняк, працюючи концертмейстером цього колективу, добре знала його. І тому, коли управа колективу запросила її до керівництва, Марія Дитиняк розпочала нову сторінку діяльності хору, а також вдосконалювала свою диригентську майстерність.

У 1979 р. ансамбль «Дніпро» (на той час це було декілька складових частин: хор, танцювальна група, оркестр) з успіхом здійснює далеке концертне турне на Філіпіни, Манілу та в Австралію.

Часто до участі в концертах хору «Дніпро» залучалися провідні українські співаки з Канади та України, зокрема Гізела Ципола у 1990 р.

На високий професійний рівень підноситься діяльність хору «Дніпро» з 1978 р., коли розпочалася творча співпраця з колишнім диригентом Національної опери України ім. Т.Шевченка в Києві Володимиром Колесником. Хор отримав можливість виконувати твори великої форми, здійснювати великі проекти із симфонічним оркестром. Саме такий аспект діяльності був недоступний більшості хорів діаспори, саме про це висловлювали свої побажання провідні музиканти зарубіжжя в середині ХХ ст. Добре усвідомлюючи великий потенціал хорового виконавства і його вплив на свідомість слухачів, піклуючись про зростання професійного рівня колективу, Марія Дитиняк як керівник хору «Дніпро» у співпраці з В.Колесником здійснює постановки опер «Купало» А.Вахнянина (1981), «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемівського (1983), кантати «Зовойовники прерій» (слова Яра Славутича, музика С.Яременка, прем'єра, 1982 р.), ораторій «Неофіти» М.Кузана (канадська прем'єра за участю автора, 1988 р.), «Святий Дніпро» В.Кікти (канадська прем'єра за участю автора, 1993 р.) та ін.

Мистецька громадськість діаспори велично відзначала 40-річну музичну діяльність хору «Дніпро» у 1993 р. Програма ювілейного концерту включала різноманітні хорові твори українських класиків та сучасних композиторів, а також прем'єру ораторії «Святий Дніпро» Валерія Кікти, яка була написана на замовлення колективу.

Концерт, приурочений пам'яті 10-ліття Чорнобильської трагедії (Торонто, 1996 р.) за участю хору «Дніпро», хору ім. М.Лисенка Товариства української опери Канади та симфонічного оркестру

засвідчив, що колективам діаспори стали доступні великі вокально-симфонічні полотна. У концерті були виконані «Згасаючі погляди» (пост-чорнобильська епітафія) В.Губи, «Карпатська легенда» (симфонічна поема) В.Гомоляки, «Золоті ворота» (симфонічна поема) О.Яківчука, ораторія «Святий Дніпро» В.Кікти.

Всю підготовчу роботу з хором виконувала Марія Дитиняк, вона здійснювала першопрочитання нових, часто досить складних, різностильових творів і проявила себе в цій ділянці як новатор. Так, вона підготувала з хором (115 осіб) симфонічну поему «Палімпсести» сучасного українського композитора Ю.Ланюка зі Львова (поезії В.Стуса), підготувала і виконала програму з творів української духовної музики до 2000-річчя Ісуса Христа. У 2002 р. з Едмонтонським симфонічним оркестром хор під її керівництвом виконав ораторію «Послання» М.Кузана. М.Дитиняк була асистенткою В.Колесника у підготовці, виконанні та запису тридцяти п'яти духовних концертів Д. Бортнянського (1985, 1987).

Завоювавши своїм високопрофесійним рівнем, здійсненням великих творчих проєктів належне місце у культурно-мистецькому житті Едмонтона, хор «Дніпро» під керівництвом Марії Дитиняк спонукав Едмонтонський симфонічний оркестр підготувати два концерти в їхній «мастер серії» [4, 153] виключно української музики, а Молодший Симфонічний Оркестр під керуванням Майкла Массея запросив хор «Дніпро» взяти участь у двох річних концертах. На першому, що відбувся 10 лютого 1990 р., було виконано уривки з кантати «Карміна Бурана» Карла Орфа, після якого в інтерв'ю газеті «Edmonton Journal» Майкл Массей назвав хор «Дніпро» чудовою хоровою групою [4, 152]. Програму другого концерту склали пролог з опери «Мефістофелес» А.Бойто, уривки з опери «Кармен» Ж.Бізе та хор «Туман хвилями лягає» з опери «Утоплена» М.Лисенка (концерт відбувся 23 лютого 1991 р.).

Хор «Дніпро» під орудою Марії Дитиняк випустив платівку основного репертуару, три компакт-диски української хорової музики: у 1997 – колядок і шедрівок та основного репертуару; у 2002 – української духовної музики; відеокасету «Неофіти» (музика М.Кузана на слова Т.Шевченка).

Таким чином, Марія Дитиняк викристалізовується як хоровий диригент, самовдосконалюючись та співпрацюючи з більш досвідченими колегами-професіоналами. Її новаторство проявляється в досягненні і трактуванні нового хорового репертуару, їй належить першопрочитання творів великої форми сучасних українських композиторів.

Підсумовуючи, відзначимо, що Марія Дитиняк своєю самобутньою творчістю збагатила музичну культуру західної діаспори. Вона піднесла українське хорове виконавство в Канаді на належний професійний рівень, тим самим забезпечувала неперервність його традицій, розвивала українське музикознавство та музичну освіту, таким чином, внесла вагомий вклад у розбудову української музичної культури у світі. Як патріотка своєї землі, вона цілеспрямовано впливала на збереження національної свідомості закордонних українців, будила їх спротив іноетнічному поглинанню. Багатогранність Марії Дитиняк як особистості ставить її на чільне місце серед поважних постатей діячів музичної культури Канади та України другої половини ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбан М. Хорова культура української діаспори. – Дрогобич, 2003.
2. Дитиняк М. Українські композитори: Біо-бібліографічний довідник. – Едмонтон, 1986.
3. Дитиняк М. Українське музичне товариство // Західноканадський збірник. Ч.3 / Упор. Я.Славутич. – Едмонтон, Канада, 1998. – С. 128-140.
4. Дитиняк М. Хор «Дніпро» // Західноканадський збірник. Ч.3 / Упор. Я.Славутич. – Едмонтон, Канада, 1998. – С. 141-155.
5. Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег, 1986.
6. Марунчак М. Історія українців Канади. – Вінніпег, Канада, 1991. – Т. II.
7. Мистецтво України: Біографічний довідник / Упоряд.: А.В.Кудрицький, М.Г.Лабінський; За ред. А.В.Кудрицького. – К.: Укр. енциклопедія, 1997.

ACHIEVEMENTS OF MARIA DYTNYIAK IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN MUSIC CULTURE
OF THE WEST DIASPORA

The article presents retrospection review of creative activities of Maria Dytyniak – who was born in Ternopil region in the context of Ukrainian music culture of West Diaspora. In the article the emphasis is placed upon such sides of creative personality as choirmaster, public figure, musicologist.

Богдан Кіндратюк

СТУДІЇ ДЗВОНАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

У статті досліджується феномен церковних дзвонів і дзвонінь в Україні. Формулюються програмні завдання як підстави для системних наукових пошуків, робиться спроба об'єднати зусилля фахівців різних галузей знань, зокрема етнології. Це сприятиме комплексному вивченню дзвонарського мистецтва Західного Поділля.

Дзвони – не тільки розповсюджені церковні атрибути в парафіях Західного Поділля, а й народні музичні інструменти, пам'ятники історії, матеріальної культури, твори художнього ливарництва, пам'ятки писемності й механічних систем. Ці ідіофони, їхні образи займають належне місце у фольклорі, творчості прозаїків, поетів, композиторів і художників.

У силу національних й історичних особливостей українська кампанологія (дзвонознавство) – молода наука. Предмет її дослідження – дзвони й усе, що з ними пов'язано. Підґрунтя національної кампанології закладало багато вчених. Відомості про історію побутування дзвонів на теренах Русі-України можна знайти й у студіях російських дослідників кінця XIX – початку XX ст. Арістарха Израїлева, Петра Казанського, Костянтина Нікольського, Миколи Олов'янішнікова, Сергія Рибаківа, Миколи Фіндейзена, у сучасних науковців Лариси Благовещенської, Юрія Пухначова, Олександра Ярешка.

Безпосередньо українським дзвонарським мистецтвом на початку XX ст. цікавилися Йосиф Пеленський [26], Володимир Січинський [30]. Значну увагу дзвонам перемишльської єпархії з Лемківщиною включно приділяв єпископ-помічник Григорій Лакота, що готував монографічне дослідження (після арешту Г. Лакоти й заслання у Воркуту подальша доля двох товстих альбомів рідкісного в українській науці матеріалу невідома) [2, 178].

Останніми десятиріччями в Україні посилилася зацікавленість до студій над історією церковних дзвонів і обрядових форм дзвонінь, з'являються нові публікації [8; 19; 41; 29; 38; 9, 79-94; 37]. Першим, хто ґрунтовно опрацював давні традиції виробництва дзвонів серед творів художнього ливарництва України, був Павло Жолтовський [17]. Хоч його робота заклала основи для різноаспектних досліджень [4], але в сучасних працях мало йдеться про поширення дзвонарського мистецтва саме в Україні [28; 29; 37], інколи навіть відсутні згадки про церковні дзвони й дзвоніння в характеристиці таких складових культури Київської Русі як Релігія і Церква, Музика, Прикладне мистецтво [7], тобто відомості про дзвонарство не потрапили в синтетичні праці з історії культури України [див. ще: 20] чи її регіонів, приміром такого, як Поділля [27]; часто дослідники переносять помилкові твердження з радянських енциклопедій, зокрема про нібито запозичення дзвонів із Візантії [23, 109]. Багатьом публікаціям бракує власне музикознавчої спрямованості, а також церковно-літургійного контексту; наприклад, описуючи розвиток церковної музики, автори публікацій не згадують про таку невід'ємну її складову, як дзвоніння [20, 989-995; 25, 119-126]. Деякі роботи, хоч і спираються почасти на український матеріал, зовсім опускають власне його історично-культурне тло. Однією з причин такої ситуації, на наш погляд, є невизначеність наукової проблематики стосовно церковних дзвонів і дзвонінь, не сформульовано програмні завдання як підстави для системних